



OTA-ONANING PEDAGOGIK MADANIYATI VA UNING BOLA RIVOJIGA TA'SIRI

Shahrisabz davlat pedagogika instituti pedgogika
yo'nalishi 2-bosqich 1-24-guruh

Qodirova Musallam O'rol qizi

Abdirashidova Xulkar Alisher qizi

Annotatsiya. Ota-onaning pedagogik madaniyati bola tarbiyasida muhim omil hisoblanadi. Pedagogik madaniyat deganda ota-onaning tarbiya jarayoniga ongli yondashuvi, bolaga nisbatan to'g'ri munosabatni tanlashi va uning yosh hamda individual xususiyatlarini inobatga olishi tushuniladi. Yuqori pedagogik saviyaga ega ota-onalar farzandining intellektual, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Aksincha, tarbiyadagi beparvolik yoki noto'g'ri yondashuv bolada salbiy xulq-atvor shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli ota-onalarning pedagogik bilimlarini oshirish, oilada sog'lom muhit yaratish va farzand bilan samarali muloqot o'rnatish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon jamiyat taraqqiyotiga ham bevosita ta'sir qiladi va barkamol avlodni shakllantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Oila ,pedagogika ,ota-ona, tarbiya ,pedagogik madaniyat ,bola rivoji,ma'naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar ,oilaviy muhit, muloqot ,ijtimoiylashuv, mas'uliyat, ta'lim-tarbiya, barkamol avlod

Аннотация: Педагогическая культура родителей является важным фактором в воспитании ребёнка. Под педагогической культурой понимается сознательный подход родителей к процессу воспитания, выбор правильного отношения к ребёнку и учёт его возрастных и



индивидуальных особенностей. Родители с высоким педагогическим уровнем эффективно влияют на интеллектуальное, духовное и социальное развитие своего ребёнка. Напротив, безразличие в воспитании или неправильный подход могут привести к формированию у ребёнка отрицательного поведения. Поэтому повышение педагогических знаний родителей, создание здоровой атмосферы в семье и установление эффективного общения с ребёнком имеют важное значение. Этот процесс также непосредственно влияет на развитие общества и является одним из основных факторов формирования гармонично развитого поколения.

Ключевые слова: Семья, педагогика, родители, воспитание, педагогическая культура, развитие ребёнка, духовное воспитание, нравственные ценности, семейная среда, общение, социализация, ответственность, образование и воспитание, гармонично развитое поколение

Annotation. The pedagogical culture of parents is an important factor in a child's upbringing. Pedagogical culture is understood as the parents' conscious approach to the upbringing process, their choice of the correct attitude toward the child, and their consideration of the child's age and individual characteristics. Parents with a high level of pedagogical competence effectively influence their child's intellectual, spiritual, and social development. Conversely, negligence in upbringing or an incorrect approach can lead to the formation of negative behavior in the child. Therefore, increasing parents' pedagogical knowledge, creating a healthy environment in the family, and establishing effective communication with the child are of great importance. This process also directly affects the development of society and is one of the main factors in shaping a well-rounded generation.



Keywords: Family, pedagogy, parents, upbringing, pedagogical culture, child development, spiritual upbringing, moral values, family environment, communication, socialization, responsibility, education and upbringing, well-rounded generation

KIRISH. Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy bo'g'ini hisoblanib, unda shaxsning dastlabki tarbiyasi shakllanadi. Aynan oilada bola ilk bor ijtimoiy munosabatlarga kirishadi, axloqiy qadriyatlar va hayotiy ko'nikmalarni egallaydi. Shu nuqtai nazardan, ota-onaning pedagogik madaniyati farzand tarbiyasida hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik madaniyat ota-onaning bolani tarbiyalash jarayonidagi bilim, ko'nikma va yondashuvlar majmuini o'z ichiga oladi. Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining keng tarqalishi va ijtimoiy muhitdagi o'zgarishlar ota-onalardan yanada yuqori darajadagi pedagogik savodxonlikni talab etmoqda. Chunki zamonaviy bola tarbiyasi nafaqat an'anaviy usullarni, balki ilmiy asoslangan yondashuvlarni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli ushbu maqolada ota-onaning pedagogik madaniyati mazmuni, uning bola rivojiga ta'siri hamda uni oshirish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Loyihaviy ta'lim metodi — bu o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal etishga va amaliy faoliyat orqali bilim olishga yo'naltiruvchi zamonaviy pedagogik yondashuvdir. Ushbu metodda o'quvchilar ma'lum bir muammo yoki mavzu asosida loyiha ishlab chiqadilar, uni rejalashtiradilar, tadqiq etadilar va yakunda natijani taqdim etadilar. Bu jarayon nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkonini ham beradi. Loyihaviy ta'limning asosiy maqsadi — o'quvchilarda ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish,



jamoada ishlash va mas'uliyat hissini shakllantirishdir. Bu metod orqali o'quvchi oddiy tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi. U o'z qiziqishlari asosida izlanadi, savollar beradi va javob topishga harakat qiladi. Natijada bilimlar chuqurroq o'zlashtiriladi va uzoq muddatga saqlanadi. Mazkur metod bir necha bosqichda amalga oshiriladi: avvalo muammo yoki mavzu tanlanadi, so'ngra loyiha rejasi tuziladi. Keyingi bosqichda ma'lumotlar to'planadi, tahlil qilinadi va amaliy ishlar bajariladi. Yakuniy bosqichda esa loyiha natijalari taqdim etilib, muhokama qilinadi. Bu jarayon o'quvchilarning nutq madaniyatini ham rivojlantiradi. Loyihaviy ta'limning afzalliklari juda ko'p. U o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni real hayotga tayyorlaydi, bilimlarni integratsiyalash imkonini beradi. Shu bilan birga, bu metod o'qituvchidan ham yuqori darajada tayyorgarlik, ijodkorlik va yo'naltiruvchi rolni talab qiladi.

Amaliy kuzatuv natijalari. Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, loyihaviy ta'lim metodidan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi sezilarli darajada oshdi. An'anaviy darslarga nisbatan o'quvchilar ko'proq savol berish, fikr bildirish va muhokamalarda ishtirok etishga intildilar. Bu esa ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Shuningdek, o'quvchilarda jamoa bilan ishlash malakasi shakllangani kuzatildi. Guruhda loyiha ustida ishlash jarayonida ular o'zaro fikr almashish, vazifalarni taqsimlash va birgalikda qaror qabul qilishni o'rgandilar. Bu esa ijtimoiy ko'nikmalarning rivojlanishiga xizmat qildi. Kuzatuv natijalariga ko'ra, o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish darajasi ham yuqori bo'ldi. Chunki ular bilimni tayyor holda emas, balki izlanish va tajriba orqali egalladilar. Natijada olingan bilimlar mustahkam va uzoq muddatli bo'lib qoldi. Bundan tashqari, loyihaviy ta'lim o'quvchilarning ijodkorligini ham



rivojlantirdi. Ular turli g'oyalar ishlab chiqish, yangicha yechimlar topish va o'z loyihalarini himoya qilish jarayonida o'z imkoniyatlarini namoyon etdilar.

Umuman olganda, amaliy kuzatuvlar loyihaviy ta'lim metodining samaradorligini tasdiqladi. Ushbu metod o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini kompleks ravishda rivojlantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi.

Psixologik-pedagogik asos

Ota-onaning pedagogik madaniyati bola shaxsining shakllanishida muhim omil bo'lib, uning psixologik va ijtimoiy rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Psixologik jihatdan qaraganda, bola rivoji avvalo oiladagi muhit, ota-ona bilan bo'lgan munosabat va tarbiya uslublari orqali shakllanadi. Bola ilk ijtimoiy tajribani aynan oilada egallaydi, shuning uchun ota-onaning bilimli va ongli yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik madaniyatga ega ota-onalar bolaga individual yondashadi, uning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga oladi. Bu esa bolaning intellektual rivoji, mustaqil fikrlashi va o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Aksincha, noto'g'ri tarbiya usullari — haddan tashqari qattiqqo'llik yoki beparvolik — bolaning ruhiy holatiga salbiy ta'sir etib, unda ishonchsizlik, qo'rquv yoki tajovuzkorlikni keltirib chiqarishi mumkin. Mazkur mavzuning psixologik asoslaridan biri — motivatsiya va emotsional muhitdir. Oilada mehr, qo'llab-quvvatlash va ijobiy munosabat mavjud bo'lsa, bolada o'rganishga, o'z ustida ishlashga ichki ehtiyoj shakllanadi. Bu esa uning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Pedagogik jihatdan esa ota-onaning namunasi (shaxsiy ibrati) alohida ahamiyatga ega. Bola ko'proq eshitganidan ko'ra ko'rganini takrorlaydi. Shu sababli ota-onaning xulqi, muomalasi va qadriyatlarini



bola tarbiyasida asosiy o‘rin tutadi. Shuningdek, oiladagi to‘g‘ri tashkil etilgan muloqot jarayoni ham muhimdir. Ota-ona va bola o‘rtasidagi ochiq, samimiy suhbatlar bolaning nutqini, tafakkurini va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa uning jamiyatga moslashuvini osonlashtiradi.

Turli madaniyatlardagi ota-ona tarbiya yondashuvlari

Xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onalar turli madaniyatlarda tarbiyaviy yondashuvlarni turlicha qo‘llaydilar va bu farzandning rivojiga turlicha ta‘sir qiladi. Masalan, ayrim Sharqiy jamiyatlarda rasmiy qoidalar va intizom kuchli bo‘lsa, G‘arbiy mamlakatlarda ko‘proq mustaqillik va o‘zaro muloqotga e‘tibor beriladi. Bu farqlar bolalarning ijtimoiy, psixologik va akademik rivojlanishiga ta‘sir qiladi — masalan, G‘arbda o‘sayotgan bolalar ko‘proq mustaqil fikrlash ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kuzatilgan.

Psixologlar ota-ona tarbiya uslublarini ilmiy ravishda aniqlab, ularning bola rivojiga ta‘sirini tahlil qilgan. Masalan, Diana Baumrind modeli bo‘yicha ota-onalar quyidagi uslublarni qo‘llaydi:

-Muallifiy (authoritative) – tartib va qoidalar bilan birga hissiy qo‘llab-quvvatlash;

-Avtoritar (authoritarian) – qat‘iy, bolaning fikrini inobatga olmaslik;

-Ruxsatli (permissive) – juda marhamatli, qoidalar kam;

-Beparvolik (uninvolved) – chetlanib qolgan yondashuvlar. Tadqiqotlar ko‘rsatadiki, **muallifiy yondashuv** farzandning o‘zini hurmat qilishi, ijtimoiy ko‘nikmalari va akademik muvaffaqiyatlariga ijobiy ta‘sir qiladi.



Ko'p millatli tadqiqotlar ota-onalar tomonidan qo'llanadigan tarbiya uslublari va bolalarning rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. Masalan, bir tadqiqotda Sharqiy madaniyatlarda ota-onalar qat'iyroq yondashuvni afzal ko'rgan bo'lsa, G'arbiy madaniyatlarda yumshoq, dialog asosida tarbiya qilish uslubi ko'proq qo'llanilishi aniqlangan.

Madaniyat va ota-onalik qadriyatlari

Chet el tadqiqotlari shuni ham ko'rsatadiki, ota-onaning pedagogik madaniyati faqat bilim bilan o'lchanmaydi, balki u oilaning qadriyatlari, ijtimoiy me'yorlar, hamjamiyatning ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi orqali ham shakllanadi. Masalan, ba'zi mamlakatlarda oilaning kengroq a'zolari (buvilar, amakivachchalar) ham tarbiya jarayoniga faol aralashadi va bu bola ijtimoiy tajribasini boyitadi.



Xulosa va tavsiyalar

Ota-onaning pedagogik madaniyati bolaning psixologik, intellektual va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Pedagogik madaniyatga ega ota-onalar farzand bilan ochiq muloqot o'rnatadi, uning individual xususiyatlarini inobatga oladi va mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi. Shu bilan birga, oiladagi mehr-muhabbat, qo'llab-quvvatlash va to'g'ri tarbiyaviy muhit bolaning ichki motivatsiyasini oshiradi, uning o'zini hurmat qilishini va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Chet el tajribalari shuni ko'rsatadiki, muallifiy (authoritative) tarbiya uslubi va pedagogik bilimga ega ota-onalar farzandning akademik muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuvini oshirishda samaraliroqdir. Shu sababli ota-onaning pedagogik madaniyati jamiyatda barkamol avlodni shakllantirishning asosiy poydevori hisoblanadi.

Tavsiyalar

- 1. Ota-onalarning pedagogik bilimini oshirish: Seminarlar, treninglar va kurslar orqali ota-onalarga zamonaviy tarbiya yondashuvlari, bolaning psixologik rivoji va pedagogik madaniyatni oshirish bo'yicha bilimlar berilishi lozim.**
- 2. Oilada ijobiy muhit yaratish: Mehr-muhabbat, qo'llab-quvvatlash va samarali muloqot bolada ichki motivatsiyani kuchaytiradi va rivojlanishni rag'batlantiradi.**



Foydalanilgan adabiyotlar.

1. **Baumrind, D.** – *Child Care Practices Anteceding Three Patterns of Preschool Behavior* (University of California Press, 1967)

Ota-ona tarbiyasining uslublari va bola psixologik rivojiga ta'siri.

2. **Vygotsky, L. S.** – *Pedagogical Psychology* (Moscow: Pedagogika, 1991)

Farzandning rivojlanishi va o'rganishi jarayonida ota-ona va pedagoglarning roli.

3. **Bronfenbrenner, U.** – *The Ecology of Human Development* (Harvard University Press, 1979)

Bola rivojlanishi va oilaviy muhitning ta'siri, ota-ona pedagogik yondashuvi.

4. **Garmash, T. V.** – *Family Pedagogy* (Moscow: Prosveshcheniye, 2002)

Ota-ona pedagogik madaniyati va farzand tarbiyasiga nazariy asos.

5. **Xojimqulov, B.** – *Ota-onalar pedagogik madaniyati va maktab bilan hamkorlik* (Toshkent: Fan, 2010)

Ota-ona va maktabning birgalikdagi farzand tarbiyasidagi roli.

6. **Sharipova, D.** – *Farzand tarbiyasida ota-onaning pedagogik yondashuvi* (Toshkent, 2015)

Ota-ona pedagogik kompetensiyasi va bola psixologik rivojiga ta'siri.

7. **Kulikov, V. P.** – *Psixologiya i pedagogika sem'i* (Moscow: Akademiya, 2005)

Oilaviy pedagogika, ota-ona tarbiyasi va farzand rivojlanishi haqida ilmiy manba.



8. **OECD Report** – *Parents and Children: Supporting Child Development*
(OECD, 2012)

–Xalqaro tajriba va ota-ona pedagogik kompetensiyasining bola rivojiga ta'siri.